

سفر نامه ابوظبی

● سید محمود مرعشی نجفی

از ظهر وارد دبی شدیم. نخست آقایان محمد شروقی رئیس روابط عمومی و بدر امیری از مسئولان آن مرکز از ما استقبال کردند. پس از اندکی استراحت در پاریون تشریفات رسمی دولتی در فرودگاه دبی، برای صرف نهار به هتل رفتیم، و پس از اقامه نماز و صرف نهار، به سوی ابوظبی رهسپار شدیم. بعد از ورود به ابوظبی، در هتلی اسکان یافتیم. پس از استراحت و اقامه نماز مغرب و عشا، به دعوت آقای سویدی برای شرکت در ضیافت رسمی به منزل ایشان رفتیم. در بدو ورود، وی از ما استقبال کرد.

آقای سویدی، رئیس المجمع الثقافي ابوظبی، فوق لیسانس خود در رشته علوم انسانی را از انگلستان اخذ نموده و فردی بسیار باادب و عاشق ادبیات فارسی و شاعران ایرانی، به ویژه مولانا، حافظ و سعدی است. وی از شخصیت‌های برجسته فرهنگی - سیاسی امارات، و فرزند احمد خلیفه السویدی، وزیر امور خارجه سابق امارات است.

به دنبال سفر رسمی دو سال قبل آقای محمد احمد خلیفه السویدی رئیس و مدیر کل مرکز فرهنگی ابوظبی (المجمع الثقافي) به جمهوری اسلامی ایران و بازدید چند ساعته وی از کتابخانه بزرگ آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله، بنابه

ضیافت دکتر محمد احمد خلیفه

در آن ضیافت، که چند تن از مسئولان و محققان و سیاستمداران و شاعران و آقای سالاری، سفیر کشورمان در امارات، حضور داشتند، ساعتی به بحث و گفت‌وگو درباره مسائل گوناگون پرداختیم، و از کتابخانه بزرگ آیت‌الله

دعوت رسمی نامبرده از این جانب و همسر، سرکار خانم مرعشی معاون متولی کتابخانه، در معیت آقای محمدعلی تبریزیان، از همکاران پژوهشگر، روز شنبه ۱۳۸۲/۳/۲۷ ساعت ۱۲/۳۰ عازم امارات عربی شدیم، و ساعت ۲/۳۰ بعد

محمد علی حائری خرم‌آبادی، از این مرکز بازدید نموده بودیم.

این مجموعه، که زیر نظر وزارت اطلاعات و فرهنگ دولت امارات است، یک کتابخانه بزرگ و چند مرکز آموزشی دارد که چند سال قبل در یک مرکز، با نام «المجمع الثقافي» ادغام گردید.

در بدو ورود، مسئولان آن مرکز از ما استقبال نمودند و پس از نشست چند دقیقه‌ای در دفتر مؤسسه، عازم بازدید از بخشهای مختلف آن شدیم.

این مرکز، یک مجموعه عظیم فرهنگی است. برخی بخشهای آن عبارت‌اند از: کتابخانه بزرگ، مرکز اسناد و بررسیها، مؤسسه فرهنگ و هنر، آرشیو ملی و نرم‌افزاری با نام «الوراق» شامل فشرده‌ای از دهها هزار جلد کتاب با قابلیت‌های فراوان جست‌وجو، و نرم‌افزار «الموسوعة الشعرية» با برنامه دو مرحله‌ای، که در مرحله نخست بیش از یک میلیون و سیصد هزار شعر عربی، و در مرحله دوم افزون بر دو میلیون شعر در آن گنجانده شده است. همچنین با یک برنامه بزرگ نرم‌افزاری با نام «شبكة طلایی»، که عربی

و انگلیسی است، آشنا شدیم. مسئول آن، یک مسلمان انگلیسی به نام پل کلا، و معاون وی فیتز ویلیام هال است. این برنامه که تصاویر گرافیکی بسیار زیبا نیز دارد، شامل معرفی جهان اسلام از منظرهای گوناگون است؛ از جمله: سرزمین، زبان، شهرها، روده‌ها، تجارت، اقتصاد، صنایع، ارتباطات، فرهنگ. برای آشنایی بیشتر با این برنامه، سؤالی درباره «بندرعباس» مطرح کردم. بی‌درنگ، توضیحاتی درباره صنایع، بازار، تصاویر مردم‌شناسی، تاریخچه، اقوام این شهر و ... بر صفحه رایانه ظاهر شد که تمام آنها از منابع اصلی

بازدید از نسخه‌های خطی، المجمع الثقافي.

مرعشی رحمته الله سخن به میان آمد. آقای سویدی بارها با احترام خاص به مرحوم پدرم، از عظمت و بزرگی ایشان یاد کرد که چنین مجموعه گسترده‌ای را به تنهایی بنیاد گذاشته است. آقای سویدی پس از مسافرت به ایران، تصمیم گرفته است زبان فارسی را بیاموزد. از این رو، بخشی از وقت خود را بدان اختصاص داده است.

پس از صرف شام، با یکی از محققان و کتاب‌شناسان برجسته یمن، آقای عبدالله الحبشی، آشنا گردیدم. از اطلاعات گسترده و حافظه خارق‌العاده ایشان شگفت‌زده شدم. وی چند سالی است که در این مرکز مشغول به کار می‌باشد و مسئول بخش تحقیق و انتشار و بخش نسخه‌های خطی است. هر یک از دانشمندان متقدم و متأخر را که نام می‌بردم، سال درگذشت و زادروز و تعداد آثار تألیفی او را می‌دانست. پس از پایان یافتن میهمانی، عازم هتل شدیم.

یادآوری می‌شود که همسر من نیز در ضیافت خواهر آقای سویدی، که از عروسهای شیخ زاید است، شرکت کرد، و تا پایان این سفر، به اتفاق همسران میزبانان از چند مرکز فرهنگی ابوظبی بازدید به عمل آورد.

گرفته شده بودند.

آن‌گاه عازم سالن آمفی‌تئاتر شدیم و دو برنامه را برایمان نمایش دادند: نخست، مصاحبه‌ای با کهنسال‌ترین قایقران

یکشنبه ۸۲/۳/۲۸ ساعت ۱۰ بامداد، طی ۳ ساعت از مرکز فرهنگی ابوظبی (المجمع الثقافي) بازدید کردیم. این جانب چند سال قبل نیز با همکار پژوهشگر، زنده‌یاد

محلّی، که در گذشته‌ها مردمان این امیرنشین را جابه‌جا می‌کرده است، و دیگری، موسیقی سنتی چادرنشینان.

پس از آن، از کتابخانه این مرکز بازدید کردیم. جز کتابهای چاپی فراوان، مجموعه‌ای از مجلات و روزنامه‌های کهن عربی، مانند المقتطف والهلال، در آن کتابخانه موجود است. همچنین تعدادی نسخه خطی نیز دارد که چند نمونه آنها را در ویتترین به نمایش گذاشته‌اند. شمار نسخه‌های خطی آن بالغ بر ۱۱۹۰ جلد می‌باشد که ۹۲ درصد به عربی و ۵ درصد دیگر به فارسی و ترکی است. یکی از نفیس‌ترین نسخه‌های خطی آن، مجموعه‌ای است که به سال ۶۷۹ ق / ۱۲۸۱ م کتابت شده است. مجموعه نسخه‌های خطی شامل موضوعاتی از این قبیل است: تفسیر قرآن کریم، حدیث، عقاید، فقه چهارگانه اهل سنت، فقه شیعه، فتاوی، تصوف، اخلاق، زبان و ادبیات عرب، تاریخ، فلسفه، جدل، ریاضیات، اخترشناسی، طب، سیره نبوی. تاکنون ۳ جلد از فهرست نسخه‌های خطی این کتابخانه چاپ و منتشر شده است:

۱. فهرست المختصر للمخطوطات العربية و الاسلامیة، اعداد بسام محمد بارود، اشراف دکتر عبدالحمید رفاعی، جلد اول، از انتشارات دارالکتب الوطنیة، چاپ ابوظبی، سال ۱۹۹۴ م، ۴۶۶ صفحه.
۲. جلد دوم، اعداد بسام محمد بارود، از انتشارات دارالکتب الوطنیة، چاپ ابوظبی، سال ۱۹۹۵ م، ۵۴۵ صفحه.
۳. جلد سوم، اعداد بسام محمد بارود، از انتشارات المجمع الثقافی، چاپ ابوظبی، سال ۱۴۲۱ ق / ۲۰۰۰ م، ۶۸۴ صفحه.

اینک به معرفی ۵۴ نسخه خطی آن مرکز می‌پردازم:

۱. اِحیاء علوم الدین، ج ۲، از ابو حامد غزالی، متوفی ۵۰۵ ق، کتابت سده ۱۰ ق، خط نسخ، ش «۴/۷۶».
۲. الأخبار لتذکره الأخیار، در حدیث، به عربی، از علی بن عثمان بن محمد بن سلیمان التیمی الاوشی الفرغانی الحنفی، متوفی ۵۶۰ ق، کتابت ۸۶۳ ق، به خط نسخ ابراهیم بن محمد بن مصطفی، ش «۷/۲۴۹».
۳. اقسام الحکمة، از ابن سینا، کتابت ۹۶۸ ق، خط نستعلیق، ش «۱۲/ ۱۶/۵۵۸ - ۶ مج».
۴. الانباء نبأ الأنبياء علیهم السلام، به عربی، از محمد بن

سلامة بن جعفر بن حکمون قضاعی، متوفی ۴۵۴ ق، نسخه کهن، مورخ سده ۷ ق، خط نسخ، ش «۸/۹۸ - ۲ مج».

۵. بدايات المشايخ، در تصوف، به عربی، از محمد بن حسین بن موسی سلمی، متوفی ۴۱۲ ق، نسخه کهن، مورخ ۶۰۷ ق، به خط نسخ اسحاق بن محمد بن ملکویه بروجردی شافعی، ش «۸/۹۸ - ۳ مج».

۶. بحر الکلام فی عقائد اهل الاسلام، از میمون بن محمد نسفی، متوفی ۵۰۸ ق، کتابت ۹۳۹ ق، خط نسخ، ش «۹/۳۰ - ۱ مج».

۷. التاج و الإکیل فی مختصر خلیل، ج ۲، در فقه مالکی، از محمد بن یوسف بن ابی القاسم العبدری الغرناطی، متوفی ۸۹۷ ق، کتابت ۸۸۳ ق در حیات مؤلف، به خط مغربی خلیفة بن موسی بن عبدالله الجابری الهلالی الدرعی، ش «۵/ ۳۹/۱۱۱۸».

۸. ترجمة الثبیان فی تفسیر القرآن، به ترکی، ج ۱، از خضر بن عبدالرحمان الأزدی، ترجمه محمد بن حمزة العنتابی، مشهور به دباغ‌زاده، کتابت سده ۱۳ ق، خط نسخ، ش «۷/۲۳۶».

۹. تفسیر بیضاوی، کتابت سده ۹ ق، ش «۸/۲۰».

۱۰. تهذیب الأسرار فی طبقات الأخیار، در عرفان و تصوف، به عربی، از عبدالملک بن ابی عثمان نیشابوری واعظ، معروف به خرگوشی، نسخه بسیار کهن، مورخ ۶۰۷ ق، ۴۴ برگ، خط نسخ، ش «۸/۹۸ - ۱ مج».

۱۱. حاشیة شیخ‌زاده بر تفسیر بیضاوی، از محمد بن مصلح‌الدین مصطفی قوجوی رومی حنفی شیخ‌زاده، متوفی ۹۵۰ ق، کتابت سده ۱۰ ق، خط نسخ، ش «۴/۸۱».

۱۲. حاشیة علی حاشیة الخیالی علی شرح النسفیة، به عربی، در عقاید، از اسماعیل قره‌مانی قره‌کمال، متوفی ۹۲۰ ق، کتابت سده ۱۰ ق، به خط نستعلیق، ش «۲۱/۲۴۰ - ۱ مج».

۱۳. تقييد علی حاشیة علی مقدمة ابی الیث سمرقندی، کتابت سده ۹ ق، خط نسخ، ش «۴/۴۰».

۱۴. حاشیة علی شرح التفتازانی للنسفیة، از احمد بن موسی الخیالی الرومی الحنفی، متوفی ۸۸۶ ق، کتابت ۹۶۹ ق، به خط نستعلیق، ش «۴/ ۲۴۵/۲۴».

۱۵. حاشیة علی لوامع الأسرار فی شرح مطالع الأنوار، از ارموی، حاشیه از مؤلف مجهول، کتابت ۸۹۱ ق، به خط نستعلیق مصطفی بن سلیمان، ش «۱۳/ ۶/۲۳۸».

۳۱. شرح گلستان سعدی، به عربی، از یعقوب بن سید علی‌زاده، متوفی ۹۳۱ ق، کتابت ۹۳۳ ق، به خط نستعلیق امین‌الله، ۳۹ برگ، ش «۶/۱۱۳».
۳۲. شرح مختصر التصریف، از ابراهیم زنجانی، شرح از مسعود بن عمر تفتازانی، متوفی ۷۹۱ ق، کتابت ۹۷۹ ق، به خط نسخ علی عجم، ش «۸/ب ۱۷/۲۳۹».
۳۳. شرح المنار، در اصول فقه، از عبداللطیف بن عبدالعزیز بن ملک، متوفی ۷۱۰ ق، کتابت ۹۶۳ ق، ش «۵/۲۳۲».
۳۴. شرعة الاسلام، از محمد بن ابی‌بکر، معروف به امام‌زاده، متوفی ۵۷۳ ق، کتابت سده ۹ ق، خط نستعلیق، ش «۳/۱۱۳ - ۱ مج».
۳۵. الصلاة و حقیقتها، از ابن‌سینا، مورخ ۹۶۸ ق، ش «۱۲/آ ۱۱/۵۵۳ - ۱ مج».
۳۶. الطیر، از ابن‌سینا، کتابت ۹۶۸ ق، خط نستعلیق، ش «۱۲/آ ۱۳/۵۵۵ - ۳ مج».
۳۷. عنوان الشرف الوافی فی الفقه و النحو و التاریخ و العروض و القوافی، از اسماعیل بن ابی‌بکر بن عبدالله المقرئ، متوفی ۸۳۷ ق، کتابت سده ۹ ق، خط نسخ، ش «۸/۸۸».
۳۸. غیث المواهب العلیة فی شرح الحکم العطائیه، به عربی، از ابن‌عطاء‌الله سکندری، متوفی ۷۰۹ ق، کتابت ۹۹۳ ق، به خط مغربی احمد بن عبدالله بن علی الحاج یاسین، ۲ جلد.
۳۹. الفرائض السراجیه یا فرائض سجاوندی^۲، به عربی، از سراج‌الدین محمد بن محمد بن عبدالرشید سجاوندی حنفی، متوفی ۶۰۰ ق، کتابت ۸۵۰ ق، خط نسخ، ش «۵/ح ۱۵/۲۱۹».
۴۰. فصوص الحکم، از محمد بن علی الطائی، محیی‌الدین بن عربی، متوفی ۶۳۸ ق، کتابت سده ۱۰ ق، به خط نسخ، ش «۶/آ ۵۳/۳۹۵».
۴۱. لمحات الأنوار و نفحات الأزهار فی الآثار المرویه فی فضائل القرآن، از محمد بن عبدالواحد بن ابراهیم بن مفرح الغافقی الغرناطی، متوفی ۶۱۹ ق، کتابت سده ۹ ق، خط مغربی، ش «۴/۹۱».

۱۶. الحدود، از ابن‌سینا، کتابت ۹۶۸ ق، ش «۱۲/آ ۱۵/۵۵۷ - ۵ مج».
۱۷. حقیقة الزیارة، از ابن‌سینا، کتابت ۹۶۸ ق، ش «۱۲/آ ۱۸/۵۶۱ - ۹ مج».
۱۸. حی بن یقظان، به عربی، از ابن‌سینا، متوفی ۴۲۸ ق، کتابت ۹۶۸ ق، خط نستعلیق، ش «۱۲/آ ۱۴/۵۵۶ - ۴ مج».
۱۹. خطط السداد و الرشد لشرح نظم مقدمة ابن‌رشد، از محمد بن ابراهیم التتائی، متوفی ۹۴۰ ق، کتابت ۹۸۶ ق، به خط مغربی ابوالقاسم بن عیسی هلالی، ش «۱۱/۶ - ۳ مج».
۲۰. درر الحکام فی شرح غرر الأحکام، فقه حنفی، به عربی، از محمد بن فرامرز، معروف به ملاخسرو، متوفی ۸۸۵ ق، کتابت ۹۸۴ ق، به خط نسخ محمد بن الیاس، ش «۵/ب ۱۲/۲۳۷».
۲۱. دفع الغم من الموت، از ابن‌سینا، مورخ ۹۶۸ ق، ش «۱۲/آ ۱۲/۵۵۴ - ۲ مج».
۲۲. رسالة فی الخلوة و الذکر و الحث علیه لتصفیه الباطن، از حسین بن عبدالله بن حسن بن علی بن سینا، متوفی ۴۲۸ ق، کتابت ۹۶۸ ق، به خط نستعلیق، ش «۶/آ ۷۳/۵۶۳ - ۱۱ مج».
۲۳. رسالة فی العقول، از ابن‌سینا، مورخ ۹۶۸ ق، ش «۱۲/آ ۱۹/۵۶۲ - ۱۰ مج».
۲۴. رسالة فی الهندباء، از ابن‌سینا، کتابت ۹۶۸ ق، ش «۱۷/آ ۷/۵۵۹ - ۷ مج».
۲۵. سواطع الالهام^۱، تفسیر عربی، بی‌نقطه، از فیض‌الله بن مبارک هندی، ملقب به فیضی، کتابت ۱۲۸۴ ق، خط نسخ.
۲۶. شرح اربعین حدیثاً نبویاً، از محمد بن ابی‌بکر، کتابت سده ۱۰ ق، به خط نسخ محمود بن الیاس بن عبدالله، ش «۱۲۹/۳ - ۲ مج».
۲۷. شرح ایساغوجی، از حسام‌الدین حسن بن الکاتی، متوفی ۷۶۰ ق، کتابت سده ۹ ق، خط نستعلیق، ش «۱۱۳/۳ - ۲ مج».
۲۸. شرح صحیح مسلم، از یحیی بن شرف‌الدین النووی، متوفی ۶۷۶ ق، کتابت ۷۱۵ ق، به خط نسخ محمد بن احمد، ش «۸/۳۶۵».
۲۹. شرح علی المواضع المغلقة من وقایة الروایة، از عبیدالله بن مسعود محبوبی، متوفی ۷۴۷ ق، کتابت سده ۱۰ ق، خط نستعلیق، ش «۱۳۸/۳».
۳۰. شرح کتاب تلخیص المفتاح قزوینی، مؤلف مجهول، کتابت سده ۱۰ ق، خط نسخ، ش «۸/۸۵».

۱. این تفسیر از آغاز تا پایان قرآن کریم با حروف مهمله (بدون نقطه) تفسیر شده و در هند یک بار چاپ گردیده و نسخه‌های آن نایاب است. دو نسخه دیگر خطی نیز در این کتابخانه بزرگ موجود است.
۲. این کتاب برای نخستین بار حدود ۲۲۰ سال قبل در کلکته هند چاپ شده و نسخه‌ای از آن در این کتابخانه بزرگ موجود است.

۴۴. مبارق الأزهار فی شرح مشارق الأنوار فی صحاح الأخبار، به عربی، شرح از عبداللطیف بن عبدالعزیز بن امین‌الدین ابن‌الملک، معروف به ابن‌فرشته، متوفی ۸۰۱ ق، کتابت ۹۰۷ ق، به خط نستعلیق شکسته، ش «۳/ ۱۶/۶۷۹».

۴۵. مجموعة مقالات، در وعظ و ارشاد، به عربی، از مؤلف مجهول، نسخه کهن، مورخ ۶۷۹ ق، خط نسخ، ش «۸/۵۱».

۴۶. مختصر القدوری فی فروع الحنفیة، از احمد بن محمد بن احمد قدوری بغدادی حنفی، متوفی ۴۲۸ ق، کتابت سده ۱۰ ق، خط نسخ، ش «۴/۴۵».

۴۷. المعاد، از ابن‌سینا، مورخ ۹۶۸ ق، ش «۱۲/ ۱۲/ ۵۶۴ - ۲۰/ ۱۲ - میج».

۴۸. معالم التنزیل، از حسین بن مسعود بن محمد، معروف به ابن‌الفراء بغوی، متوفی ۵۱۶ ق، کتابت ۸۶۸ ق، به خط نستعلیق، ش «۲/ ط ۲۷/۸۰۱».

۴۹. معین الحکام، فقه حنفی، به عربی، از علی بن خلیل طرابلسی، کتابت سده ۱۰ ق، خط نسخ، ش «۵/ ب ۳۱/۳۶۳».

۵۰. ملتقى الابحر فی فروع الحنفیة، از ابراهیم بن محمد بن ابراهیم حلبی، متوفی ۹۵۶ ق، کتابت سده ۱۰ ق، خط نسخ، ش «۵/ ب ۲/۳۲».

۵۱. الوافیة فی شرح الکافیة، از حسن بن محمد رکن‌الدین بن شرف‌شاه حسینی استرآبادی، متوفی ۷۱۵ ق، کتابت ۹۳۰ ق، به خط نستعلیق، ش «۸/ ۱۱/ ۱۱۰».

۵۲. وصیة البرکوی مع ذیلها، به ترکی، از محمد بن پیرعلی بن اسکندر البرکلی الرومی، متوفی ۹۸۱ ق، کتابت ۹۷۰ ق در حیات مؤلف، خط نسخ، ش «۴/ ۲۹/ ۲۷۱».

ضیافت ناهار سفیر ایران

وزیر آموزش عالی امارات عربی، وزیر آموزش عالی زلاندنو و سفیر ایران

۴۲. لواقح الانوار القدسیة المنتقاة من الفتوحات المکیة، از عبدالوهاب بن احمد الشعرانی، متوفی ۶۳۸ ق، کتابت ۹۵۱ ق، خط نسخ، ش «۶/ ۳۹۹/ ۵۴».

۴۳. ماهیة الحزن و اسبابه، از ابن‌سینا، کتابت ۹۶۸ ق، ش «۱۲/ ۱۷/ ۵۶۰ - ۸ میج».

هتل برگشتیم. پس از استراحت و اقامه نماز مغرب و عشا، به دعوت آقای شیخ نهایان بن مبارک آل نهایان، وزیر فرهنگ و آموزش عالی امارات، که شخصیتی فرهنگی و نیکوکار به شمار می‌آید، عازم قصر ایشان شدیم. در این مراسم، که در تالاری بسیار بزرگ برگزار شده بود، وزیر آموزش عالی کشور

۵۳. وقایع الروایة فی مسائل الهدایة، از محمود بن عبیدالله محبوبی، متوفی ۶۷۳ ق، کتابت سده ۹ ق، خط نسخ، ش «۸/۲۵».

۵۴. هدیه الوهبی، از محمد وهبی، نسخه اصل به خط نستعلیق مؤلف در سده ۱۳ ق، به ترکی، ش «۵/ح ۱۴/۱۹۲».

شیخ نهایان بن مبارک آل نهایان، وزیر آموزش عالی امارات عربی

در بخشی دیگر، یک چادر عربی بزرگ برای محل اقامت چادرنشینان خلیج فارس قرار داشت که سبک زندگی روزمره آنان را به نمایش گذاشته بود، و ما چند دقیقه در آنجا نشستیم و قهوه نوشیدیم.

پس از بازدید سه ساعته، بنابه دعوت آقای سالاری، سفیر کشورمان در امارات، به اتفاق میزبانان و همراهان عازم سفارت شدیم. ساختمان سفارت ایران در ابوظبی، آجرنماست و کاشیهای معرق فیروزه‌ای آن، هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند.

زلاندنو نیز همراه هیئتی بلندپایه از سیاستمداران و مسئولان و استادان دانشگاه‌های آن کشور حضور داشت. وزیر فرهنگ امارات، این جانب را نزد خود نشانده، و پس از تعارفات معمول، هنگامی که به معرفی کتابخانه بزرگ آیت‌الله مرعشی رحمته‌الله پرداختم، ایشان بی‌درنگ اظهار داشت: «المکتبة غنیة عن التعریف و صیبتها بلغ الآفاق؛ این کتابخانه از معرفی بی‌نیاز است؛ و شهره عام و خاص شده است.» آن‌گاه بر سر میز شام حضور یافتیم. سفره‌ای بسیار مجلل و رنگین بود. برای رنگیها این گونه سفره‌ها موجب شگفتی است؛

رئیس دانشکده فنی امارات و استادان

زیرا آنان معمولاً در ضیافت‌های خود یک نوع غذا، آن‌هم فقط به تعداد مدعوین، می‌آورند؛ و اگر فردی بدون دعوت شرکت

سپس به اقامه نماز جماعت پرداختیم و آن‌گاه با حضور سفیر و برخی کارکنان سفارت، ناهار را صرف کردیم و به

کند، غذا به اندازه او وجود ندارد. به هر حال، پس از صرف شام و خداحافظی با وزیر، عازم هتل شدیم.

اطلاعات مربوط به وی را ارائه دهد و حضور و غیابش را انجام دهد؛ لذا به مراجعه حضوری نیاز ندارد.

سپس ساعت ۱۱/۳۰ صبح به دانشگاه شیخ زاید، ویژه خواهران، رفتیم. ۲۲۵۰ خواهر در آنجا به تحصیل اشتغال دارند. استادان این دانشگاه دولتی از کشورهای مختلف‌اند. دانشجویان در رشته‌هایی همچون هنر، گرافیک، تجارت و اقتصاد فارغ‌التحصیل می‌شوند.

آن‌گاه عازم هتل شدیم و ساعت ۸/۳۰ شب، در پی دعوت آقای سویدی، عازم دومین ضیافت رسمی نامبرده شدیم. در این مراسم نیز با گروهی از پژوهشگران کشورهای عربی آشنا شدیم؛ از جمله، شاعر و دانشمند مصری، به نام دکتر حسن

اهدای قصیده عربی به متولی کتابخانه

اسماعیل، که اکنون سالهای بازنشستگی خود را در لندن می‌گذرانند. این شاعر و دیگر مهمانان را آقای سویدی به افتخار این‌جانب و همراهان دعوت کرده بود.

این شاعر گران‌ارج، قصیده‌ای را به عربی، بنابه درخواست آقای سویدی، در مدح اهل‌بیت عصمت و طهارت (علیهم‌السلام) و مرحوم پدر بزرگوام و کتابخانه ایشان و این‌جانب سروده بود و آن را در حضور میهمانان قرائت کرد و بی‌نهایت مورد توجه حاضران قرار گرفت. طی مراسمی، دکتر محمد احمد خلیفه این قصیده را به بنده اهدا نمود.

قم حی قم

مُهْدَاةٌ مِنْ سَعَادَةِ مُحَمَّدٍ أَحْمَدَ خَلِيفَةَ السُّوَيْدِيِّ أَمِينِ عَامِ
الْمَجْمَعِ الثَّقَافِيِّ بِأَبُوظَبِي إِلَى سَمَاحَةِ الْعَالَمِ الْجَلِيلِ الدُّكْتُورِ
السَّيِّدِ مُحَمَّدِ الْمَرْعَشِيِّ النَّجْفِيِّ تَحِيَّةً وَتَقْدِيرًا مِنْ نَظْمِ خَادِمِ
الْحَضْرَةِ الْحُسَيْنِيَّةِ الشَّاعِرِ الدُّكْتُورِ حَسَنِ إِسْمَاعِيلَ:

قَمِ حَيَّ قُمِّ وَرَدَّ التَّنْزِيلَا

وَاحْمَدِ لِرَبِّكَ وَارْفَعِ التَّهْلِيلَا

رَفَعْتَ عَلَي هَامِ الْعَصُورِ تَقِيَّةَا

مُخَضَّرَةَ الْوَادِي الْخَضِيبِ سَهُولَا

دوشنبه ۲۹/۳/۸۲ ساعت ۹/۴۵ بامداد عازم مجموعه بزرگ دانشکده فنی امارات شدیم. نخست در دفتر مدیر دانشکده، آقای دکتر سلیمان موسی الجاسم، معاون امور اجتماعی و توسعه وزیر آموزش عالی امارات حضور یافتیم. در این جلسه، آقایان دکتر طیب کمالی رئیس دانشکده، دکتر عبدالله حسن مدیر روابط عمومی دانشکده، و چند تن از استادان برجسته، از جمله رئیس گروه هندسه، دکتر مهندس سنیل ناتان از هند، حضور داشتند.

این دانشکده در شش رشته دانشجویی می‌پذیرد. همه آموزشها در آنجا با جدیدترین تجهیزات پیشرفته رایانه‌ای و استادان برجسته از ۷۲ کشور جهان صورت می‌گیرد. همچنین ۷۰۰۰ دانشجوی اماراتی دارد که در رشته زبان انگلیسی تحصیل می‌کنند، و هر دانشجو یک رایانه قابل حمل (لب تاب) دارد. این دانشکده دارای ۷ شعبه در امارات عربی است.

در یکی از سالنها، با یک لوح بزرگ رایانه‌ای روبه‌رو شدیم که چند دانشجو در برابر آن به صف ایستاده بودند. به یکی‌شان گفتم که برای چه در مقابل رایانه ایستاده‌اند. اظهار داشت: هر دانشجو که کار اداری دارد، این رایانه می‌تواند تمام

باللہ کیف الدین ینصر بالذی!
 قرع العداء ضغینة و طبولاً
 دجال هذا العصر ممسوخ اللغی
 فتن به قد اشعلت تضلیلاً
 من قال أن اللہ رب واحد
 و محمد ینهدی الانام مقیلاً
 فالمسلمون جمیعهم بعقیدة
 قد وحدوا باللہ جل جلیلاً
 أن العقیدة حصننا نقوی به
 ونمزق الاعداء فیہ ذیولاً
 أن الامام «المرعشی» صدارة
 فی کتبه عاش الحیاة طویلاً
 قد ظلّ یبحث فی الحقیقة جاهداً
 و مجاهداً و مثابراً و حمولاً
 اللہ بارک عمره بکتابه
 حاشاه ینترک کتبه محمولاً
 فکان مرقدہ الذی یشوی به
 للدارسین أضواء قندیلاً
 أنا نحیی العزّ «محمود» ابنه
 حمل الرسالة هادیا موصولاً
 من آل بیت نبینا اکرم بهم
 فهو المصابیح الهداة سبیلاً
 سفن النجاة علی خضمّ عبابه
 و العلم ینهدی للانام عقولاً
 انی سألت اللہ یقبل جهودهم
 و یرونه متضاعفاً مقبولاً

نظمت بأبوظبی يوم الخمیس فی السابع من شهر ربیع الاول
 عام ۱۴۲۴ من هجرة أشرف المرسلین الموافق ۲۰۰۳/۵/۸ م.
 در این جلسه، یکی از حاضران که از متعصبان ضد شیعه
 به نظر می رسید، درباره اوضاع کشور عراق از این جانب
 سؤالی کرد که منظورش اهانت به روحانیت شیعه بود. بنده
 نیز با رشادت به پاسخ پرداختم و حاضران بسیار مسرور
 شدند. میزبان از سؤال آن شخص به خشم آمد؛ به گونه ای
 که روز بعد دستور داد نام او را برای همیشه از فهرست
 میهمانان خط زدند.

و تحوّطت بجمالها محروسة
 بعناية الرحمن جل وکیلا
 فازت بآل البيت فهي طهورة
 عزت مقاماً شامخاً و فضیلاً
 بمراقدة الأطهار رف عیبرها
 ریان یعقب بالشذی اکیلاً
 مثوی المعارف و العوارف و النھی
 جعلوا الصراط المستقیم دلیلاً
 جلت منارتها التي نصبت بها
 فی أرض ایران العزیزة اولی
 فتشهدت باللہ جل جلاله
 شهدت بأحمد هادياً و رسولاً
 آیات ربک عند «قم» یا لها
 نغما توالی بالهدی ترتیلاً
 کالنحل ردّ رجعه بدویّه
 یلقى الشفاء مطهراً معسولاً
 من ثغر أشیاخ و قول خرائد
 و لسان أبرار سمعت جمیلاً
 هذا جمال قد تقدّس سرّه
 فضلاً من القدوس عزّ مثیلاً
 هی «ثورة الاسلام» فیها فجرت
 بعزائم تهوی الجهاد نبیلاً
 حیّ «الخمینی» المجدد آیه
 تحیی الجهاد علی الزمان فصولاً
 کم حاول الطغیان یضرب باطشاً
 فارتدّ مقهوراً و بات ذلیلاً
 و اذا بها «قم» الجلیلة حرّة
 قد وصلت نور الیقین و وصولاً
 هی أرض طه و «المدينة» اختها
 الکبری التي شعت لها التنزیلاً
 اعطی «البقیع» لارضها طهراً له
 بمنازل الشهداء عزّ نزولاً
 لا خیر فی قوم تولی زحفهم
 ترکوا الجهاد و قد رأوه ثقیلاً
 خسیء الذین رأوه مفرع روحهم
 هل بدّلوا آیاته تبدیلاً؟!

سه‌شنبه ۸۲/۳/۳۰ از ابوظبی عازم شارجه شدیم و به قصر حاکم شارجه، دکتر شیخ سلطان القاسمی، رهسپار شدیم. وی چون در علم انساب مطالعاتی گسترده دارد و از کتابهایی که تاکنون کتابخانه آیت‌الله مرعشی درباره علم انساب منتشر کرده بسیار سود جسته است، ابراز اشتیاق کرده بود که با این‌جانب ملاقات کند.

ساعت ۱۱ بامداد وارد قصر ایشان شدیم. اندکی در دفتر مسئول تشریفات توقف کردیم و به دفتر شیخ سلطان رهسپار شدیم. ایشان در آغاز، به زبان فارسی احوال‌پرسی کرد و خوشامد گفت.

سپس درباره تبحر پدر بزرگوارم در علم رجال و انساب مطالبی ایراد کرد و به ایشان احترام گذارد. همچنین در مورد کتابخانه ایشان اظهار داشت: «شنیده‌ام کتابخانه‌ای بی‌نظیر و دارای مخطوطاتی بسیار نفیس است.» آن‌گاه درباره برخی علمای علم نسب و آثار منتشر شده در این زمینه گفت‌وگو به عمل آمد.

شیخ شارجه فردی متدین است و شنیدم مشروب‌فروشی به‌طور علنی، به دستور وی منع شده است. بسیار خوش‌برخورد و باادب بود. ایشان در دانشگاه شارجه به تدریس جغرافیا اشتغال دارد.

در پایان این دیدار، آقای شیخ سلطان اظهار داشت: «مدت زیادی بود که در انتظار دیدارتان بودم و دلم می‌خواست چند روز میهمان ما بودید؛ لیکن آقای سویدی جلوتر از ما دعوت کرده بودند.» ایشان ضمن مذاکرات ابراز داشت که اجداد ایرانی‌الاصل بوده‌اند. آن‌گاه ایشان ما را بدرقه نمود و عازم هتل شدیم.

پس از صرف ناهار و اقامه نماز ظهر و عصر و اندکی استراحت، به دیدار آقای سیف‌الغریب رهسپار شدیم. وی یکی از چند تاجر مشهور امارات، و مردی خیر است. البته هیچ‌کدام از ثروتمندان امارات، بلکه کشورهای عربی، مانند آقای شیخ جمعة الماجد توفیق نیافته‌اند؛ زیرا ایشان با تأسیس چند مرکز بزرگ، از جمله دانشگاه اسلامی برای مستمندان، به صورت رایگان، و مجموعه فرهنگی عظیم کتابخانه، نامی نیک از خود به یادگار گذاشته است. آقایان الغریب، الفطیم و جمعة الماجد، از ثروتمندان بسیار مشهور امارات به‌شمار می‌آیند.

در جلسه ملاقات با آقای الغریب، وی از این‌جانب مصرانه خواست روحانیان ایران بیشتر در صدا و سیمای ایران به ترویج شرع مطهر بپردازند، و گفت: «من هرگاه یک روحانی در تلویزیون ایران ظاهر می‌شود، بی‌درنگ به دوستان زنگ می‌زنم که به تلویزیون خود گوش فرا دهند.»

در پایان، چند جلد کتاب از انتشارات کتابخانه آیت‌الله مرعشی به ایشان اهدا نمودم. وی اظهار داشت: «خیلی مایلم در سفری که به ایران خواهم آمد، از کتابخانه شما بازدید به عمل آورم.» سپس عازم محل اقامت شدیم.

صبح چهارشنبه ۸۲/۳/۳۱ دوباره عازم مرکز فرهنگی ابوظبی شدیم تا به توضیحات مسئول «شبکه طلایی» این مرکز گوش فرا دهیم. مسئول شبکه، مهندسی انگلیسی و مسلمان است. وی اظهار داشت: «این کار سترگ، برای هر مسلمان و پژوهشگر لازم است. ما اکنون گامهای نخست را برداشته‌ایم، و برنامه‌هایی گسترده داریم. امیدوارم در سالهای آینده به آن مراحل که در نظر داریم برسیم. هزینه‌های این پروژه را آقای سویدی تأمین می‌کند؛ و درحقیقت، بانی آن به‌شمار می‌آید.»

شب‌هنگام، برای سومین بار، در ضیافت شام آقای سویدی که شماری دیگر از فرهیختگان کشورهای عربی در آن حضور داشتند، شرکت کردیم. از سوی دیگر، همسر در میهمانی رسمی خواهر آقای سویدی، همسر دومین فرزند شیخ زاید، در قصر شیخ زاید شرکت نمود. به هر حال، پس از صرف شام، با ایشان خداحافظی کرده، عازم هتل شدیم.

پنجشنبه ۱۳۸۲/۴/۱، ساعت ۱۱ صبح، عازم دبی شدیم. پس از اقامه نماز ظهر و عصر و صرف ناهار و اندکی استراحت، یکی دیگر از پروژه‌های مرکز فرهنگی ابوظبی را فردی به نام عبدالله مدنی، از همکاران آقای سویدی، معرفی کرد، که درباره شناساندن اخترشناسی به دانش‌آموختگان سطوح مختلف است. آن‌گاه نماینده آقای شیخ جمعة الماجد که از طریق روزنامه‌های منطقه از سفر ما آگاه شده بود، به هتل آمد و سلام و معذرت‌خواهی شیخ را که به اروپا رفته و موفق به ملاقات و پذیرایی از این‌جانب و همسر نگردیده بود، ابلاغ نمود.

پس از اقامه نماز مغرب و عشا و صرف شام، ساعت ۱ بامداد به اتفاق همراهان و دو تن از معاونان آقای سویدی

گنجینه کتابهای چاپی قرار داده‌اند؛ از جمله کتابخانه مرحوم عباس محمود العقّاد، از نویسندگان و دانشمندان مصر که بیش از ۲۰۰ تألیف دارد. کتابخانه وی حاوی بیشترین مجلات و روزنامه‌های بسیار کهن است؛ مانند دوره‌های کامل المقتطف، الهلال مصر، مجمع اللغة العربية دمشق، مجمع اللغة العربية و السومر بغداد.

آقای شیخ جمعة الماجد تاکنون چند سفر به ایران داشته و هر بار از کتابخانه بزرگ آیت‌الله مرعشی بازید نموده است. در یکی از سفرها این‌جانب به وی اظهار داشتم: «ای کاش دیگر دوستان ثروتمند شما نیز چنین بنیادهای فرهنگی برپا می‌کردند. شما باید به خود ببالید که خداوند چنین توفیقی را نصیبتان کرده است.» ایشان گفت: «کار من در پیشگاه خداوند چندان ارزش ندارد. من زحمتی را برای تأسیس این مجموعه فرهنگی بزرگ متحمل نشده‌ام؛ زیرا کارکنانم با پول بنده انجام داده‌اند؛ لیکن مرحوم آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله که بدون امکانات و عدم بضاعت مالی و حذف یک وعده غذای روزانه خود و انجام دادن نماز و روزه استیجاری و کار کردن در یک کارگاه و اندوختن دستمزدش این ذخائر را گردآوری نموده است، نزد خداوند ارزش و پاداش دارد، و فکر نمی‌کنم تاکنون کسی این‌گونه توفیق الهی یافته باشد. یقیناً معنویت و خلوص خاص خداوندی پشتوانه آن بوده است؛ وگرنه بر حسب ظاهر، چنین کار سترگی از یک نفر، آن‌هم بی‌بضاعت، ساخته نیست، و شبیه معجزه می‌باشد.» این‌جانب نیز با تأیید سخنان وی، شمه‌ای از تلاشهای آن عالم بزرگ را بازگو کردم.

رحمت خدا بر او باد که چنین سرمایه عظیم معنوی و مادی را با آن مشقات فراهم نمود تا همگان از این ذخائر بی‌همتا و میراث بشری بهره‌مند شوند و آنها را به نسلهای بعد منتقل کنند.

عازم پابویون تشریفات دولتی فرودگاه دبی شدیم و از آنجا به میهن عزیزمان مراجعت کردیم.

ضمناً تمام روزنامه‌ها از جمله الاتحاد، تصاویری از ملاقات این‌جانب با وزیر آموزش عالی امارات و شیخ شارجه را به صورت رنگی چاپ و منتشر کردند. تلویزیون ابوظبی نیز تصاویر این ملاقاتها را پخش کرد.

در ابوظبی، برخی مؤسسات فرهنگی دیگر نیز وجود دارند که خصوصی‌اند، یا چندان گسترده نیستند؛ لذا از معرفی آنها صرف‌نظر می‌کنم. تنها یک مرکز به نام «لجنة التراث و التاريخ» وجود دارد که به دولت امارات وابسته می‌باشد، و هدف از تأسیس آن، احیای میراث فرهنگی اسلامی است و به جمع‌آوری نسخه‌های خطی نادر می‌پردازد. کتابخانه این مرکز، به سال ۱۹۷۹ م در ابوظبی آغاز به کار کرده است و ۷۰۰ نسخه خطی عربی دارد. کهن‌ترین نسخه خطی موجود در این کتابخانه، الرسالة فی طرائق الصوفیة، تألیف ابوالقاسم نیشابوری است، که به سال ۴۳۸ ق / ۱۰۴۷ م کتابت شده است. نسخه‌های خطی آن فهرست شده، لیکن تاکنون چاپ و منتشر نگردیده است.

در تمام شیخ‌نشینهای امارات عربی، مؤسسات فرهنگی کوچک و بزرگ تأسیس شده که مهم‌ترین آنها «مرکز جمعة الماجد للثقافة و التراث» است و در دبی قرار دارد. این مرکز را آقای شیخ جمعة الماجد در سال ۱۹۹۰ م بنیاد گذاشته است، و شامل یک کتابخانه بسیار بزرگ عمومی و مرکز تحقیقاتی و چند مجموعه فرعی دیگر است. در این مرکز، تاکنون بیش از سیصد هزار جلد کتاب چاپی عربی، فارسی و ... گردآوری شده است. همچنین حدود ۴۰۰۰ نسخه خطی دارد، که چندان قابل توجه نیستند. احتمالاً نفایسی اندک در میان آنها موجود می‌باشد. البته کتابهای چاپی آن بسیار مهم و نفیس هستند؛ زیرا چندین کتابخانه مهم شخصی دانشمندان و نویسندگان مشهور عرب را یکجا خریده‌اند و جداگانه در